

Tonstad den 5/9-1947

113175

Kjære pastor Dagfinn Hauge,

Oslo.

De sier i Deres brev av 27. aug. at De ikke synes det v
ut
i sin orden å sende kopier av vår brevveksling før den var avslutt
- dengang jeg lot kopier av Deres første brev og mitt svar på dett
sende til enkel interesserte, anså jeg faktisk vår brevveksling f
avsluttet. Det var gått så lang tid siden jeg sendte Dem mitt sva
uten at De hadde latt høre fra Dem at jeg hadde oppgitt å vente fl
skrivelser fra Dem. Jeg hadde ingen betenkeligheter ved å ta kopier
Deres brev og la andre lese det, da tonen i det gjorde det klart at
de ikke kunne ha ment det skulle være konfidentielt. Siden De selv
ønsker at Deres senere skrivelser skal komme dem ihende som allere
gjort bekjent med Deres første brev, skal dette selvsagt bli ord

Ja, jeg virkelig strevet svært for å få gjort Dem begri
pelig at jeg absolutt ikke har gjort det De beskyldte mig for. Jeg
ikke kolportert noen "tyesk løgnhistorie" om Berggrav eller andre.
Jeg har bare ut fra Berggravs egen radiotale, fra øyenvitners beret
ning, fra et fotografi av Berggrav med høyttaler og endelig fra den
for nevnte direktørs autentiske beretning gitt en kort og nøktern o
tale av det som i realiteten passerte. Det ville følgelig være lik
frem absurd av mig å be biskop Berggrav om unnskyldning, når jeg me
og fremdeles mener å være i min gode rett til å uttrykke mig som jeg
har gjort for dermed å pointere det faktiske forhold.

Av Deres senere brever ser jeg jo at det ikke er lykkede
mig å overbevise Dem om dette, og da skylden herfor kanskje er min,
latter jeg muligens ikke klart nok har gjort rede for mitt standpunkt,
vil også jeg skrive et tredje brev og prøve å få pointet i saken be
frem. - Også av en annen grunn skriver jeg dette tredje brev. Det
skal jeg senere komme tilbake til.

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie, 2014. En med biskop Berggravs ferd til Ringerike våren 1940 er altså i kortet denne: Av riksadvokaten og justitiarius hadde Berggrav fått den vrangforestilling, som han ytterligere fikk befestet ved henvisning til tyskerne, at bare uniformerte og organiserte soldater hadde lov til å bære vapen og sette sig til motverge mot en innrykkende fiende. Biskopen sa uttrykkelig i sin radiotale:

"Sivils må aldri bære vapen. Etter krigsloven er de da frankt forberet og blir drept. Alle krigshandlinger er forbeholdt uniformerte og organiserte tropper". -- "Uniformerte og organiserte soldater er det som er under krigens lovs beskyttelse om de blir tatt til fange eller overgir sig".

Jeg for min part er fullt oppmerksom på at man kan gjøre militær motstand uten uniformer, t. eks. - som De sier - med armbind, men pointet her er at Berggrav ikke var oppmerksom på dette med armbindene (armbind synes forøvrig ikke å være kommet i bruk hos oss før Heierronten etter "frigjøringen" i 1945 gjorde dem moderne). Berggrav mente altså at uniformer var absolutt nødvendige for krigførelse. Denne lære var, som tidligere anført, ifølge prof. Skeie og andre juridiske eksperter, fullstendig feilaktig og stridende mot Haagerkonvensjonens reglement om landkrigens lover og sedvaner. Det var denne sin feilaktige oppfatning av folkeretten biskopen etter eget sigende aktet å bringe belæringen i de strøk han ville reise igjennom. "Under en reise som jeg like gjerne gjorde oppover landet for å se til sivilbefolkningen og bistå med oppklaring av unnselige misforståelser slo det mig at enkelte ikke er klar over noen vesentlige ting" sier han i sin radiotale den 16. april 1940 og så følger hans ovenfor nevnte belæring om uniformene.

Den egentlige foranledning til Berggravs reise var dog som sagt en annen enn den her anførte. I mitt første brev har jeg allerede uttrykkelig omtalt at en flokk unge menn, deriblandt Berggravs egen sønn, i de første nærliggende aprildage 1940 hadde dradd oppover Nordmarka og Ringerike for å slutte sig til de norske tropper, som nordmennene hadde valgt sig iandelandsdistriktet. Der var blandt de førnevnte unge

men både vernepliktige og frivillige. Ingen av dem var iført uniform og de kan heller ikke ha vært utstyrt med armbind eller andre militære kjennemerker. Ifølge Berggravs terminologi tilhørte de ~~så~~ således sivilbefolkningen og måtte etter hans oppfatning betraktes som framtirører og risikere å bli skutt, hvis de ble fanget av tyskerne.

Jeg har tidligere gjort rede for hvordan det lykkedes Berggrav å få tyskernes tillatelse til å bile oppover distriktet for om mulig å redde de før omtalte unge menn fra framtirørdøden.

Berggrav bruker i sin radiotale diverse pene ord om tyskernes ridderlighet. Disse ord får stå for Berggravs egen regning. Det er svært delte meninger om tyskernes ridderlighet. Vi andre må ha lov til å tro at tyskerne neppe ville ha vist den samme "ridderlighet" overfor Berggrav, hvis han ikke under sin samtale med general Engelbrecht hadde forklart at han på sin tur også aktet å belære befolkningen om faren ved å gripe til våpen uten å være uniformerte og organiserte soldater. At tyskerne med glede sendte en sådan ambassadør oppover landet sier sig selv.

^{Jeg} kan vil ikke misforståes. Jeg er overbevist om at biskopen handlet i god tro og ikke selv forsto hvilket utmerket redskap han på denne måte ble for de fremrykkende tyskere. På den strekning biskopen kjensökte på sin ferd fantes der nemlig ingen, hverken vernepliktige, frivillige eller andre, som var istand til å skaffe sig uniformer. Alle depoter var som nevnt allerede erobret av tyskerne. Befolkningen ble helt overrumplet av biskopens eiendommelige folkerettsbelæring og unnlot faktisk i disse trakter å gripe til våpen. Det har senere falt mange bitre uttalelser mot Berggrav i den anledning fra menn, som angret at de hadde latt sig tale rundt av biskopen. Betegnende er også den tidligere anførte uttalelse fra et öyenvidne om at hadde ~~han~~ han "hatt skytevåpen, ville han ha skutt biskopen ned som en hund".

Om biskopen ga sin belæring gjennom høyttaleren eller på annen måte forekommer mig å være nokså uvesentlig, hovedsaken er jo

til Berggravs ord forståelig og i tillit til biskopens formodede bedre samvittighet sig inn i N.S. lar sig ikke benekte. Som jeg tidligere har sagt på, har sådanne N.S.medlemmer derfor utvilsomt med full rett påberopt sig at det var Berggravs hyrdebrev av 23/10-40 som hadde bragt dem inn i N.S.

Det gleder mig forøvrigt at de ikke har konferert med Berggrav under denne var brevveksling. Det lå jo nær for mig å tro dette, siden de så bestemt kunne forsikre at "biskopen aldri har sagt til noe annet eller noen annen, at det ikke ville være noe å si på at de sto i N.S.". Men når de ikke har konferert med Berggrav, kan hvordan tør De da å påberope at biskopen aldri har sagt noe sådant? De prøver å bortforvikle det hele med å si at det må være en misforståelse, men så lettvisst er saken ikke. enhver misforståelse er nemlig i dette tilfelle utelukket. Berggrav har sagt disse ord til angjeldende prest, og det var i okkupasjonstiden.

Ved å resonnere nærmere over saken har jeg imidlertid tenkt mig en forklaring, som muligens tør være den rette, uten at jeg dog tør påstå at den er korrekt. Jeg er ikke som Dem freidig nok til å kunne forsikre ting, jeg umulig kan ha bestemt kjennskap til.

Jeg kunne tenke mig at Berggrav muligens har innbilt sig at angjeldendes prest hadde sympati for N.S., og så tok han chansen på at presten kanskje ville bringe hans velvillige omtale av N.S. videre til riets vedkommende. En sådan taktikk ville, etter alt hva der synes foreligger, være helt i stil med Berggravs politikk forøvrig. Men når saken av denne skal vi helst forbige i taushet. Jeg for min part har overbevist ingen lytt til å trekke biskop Berggravs politiske forpliktelser inn i dagens lys. Bare en enkelt av den lar sig ikke så lett vikle ut. Jeg slutter her til Berggravs grusomme og hjerterå sakene "Fornemmelser over N.S.", som i så høy grad har bidratt til å oppvåkne folkeopinionen mot de av våre landsmenn som tilhørte N.S.. Dermed har dog etterhånden fått tilbakevirkende kraft og har så

smarte begynt å vende sig mot Berggrav selv. Bitterheten mot biskop
 det
 Berggrav har i all stillhet øket og tør for vi anerkjenne høyst
 uønskede reaksjoner hos hans ofre. La oss håpe at Berggrav forlengst
 har angret at han sendte ut dette ulykkelige skrift, som har voldt
 så megen elendighet i tusener av hjem utover hele vårt land. . Kanskje
 ønsker han nå at det hadde vært uskrevet. Isåfall er det forhåpentlig
 enda ikke for sent for ham å prøve å gjøre godt igjen ialfall litt
 av den ulykke dette skrift har forvoldt.

Jeg har fått det inntrykk av Dem, pastor Hauge, at De holder av Deres biskop. Allers hadde De vel neppe for hans skyld begynt
 denne brevveksling. Jeg går derfor ut fra at De så meget heller vil
 gjøre ham en betydelig større tjeneste på den måte jeg nå vil foreslå
 Dem.

Den forteller mig at De skal ha skrevet en vidunderlig
 bok med tittel "Slik dør menn". Jeg har ikke ennå fått den opplest men
 vil se å få det gjort ved første leilighet. - De skal i denne bok på
 en gripende måte ha lagt for dagen stort hjertelag og den varmeste me-
 fedelse med de ulykkelige fanger under okkupasjonen. Jeg går ut fra
 som selvsagt at De ikke har innsnevret Deres medfølelse til bare å
 gjelde okkupasjonsvidens fanger men at De som en Kristi tjener føler
 den samme medynk med alle fanger, også de ulykkelige N.S.medlemmer,
 som etter "frigjøringen" er anbragt i norske fengsler. Av min brosjyr
 vil De kanskje ha fått et lite innblikk i den nød og elendighet, som
 for tiden rader i N.O.kredse. Det er selvsagt bare en liten brøkdel
 av elendigheten jeg har kunnet peke på. Nøden er faktisk så stor at
 enhver menneske med hjertet på rette sted må føle den største medli-
 denhet og gripes av trang til å forsøke å lindre den. Tanken på amnes-
 ter for politiske fanger er således gang på gang kommet til uttrykk
 også hos oss. I alle andre europeiske land er amnesti for politiske
 fanger som bekjent forlengst innført. Her i Norge har imidlertid alle
 bestrebelse i den retning hittil vært forgjeves, men for hver tid so-
 ger vi oss ønsket om amnesti. Det er formelig blitt til et folkekrav,

De skal ikke godt tenke mig at ikke også De, pastor Hauge, skulle være den eneste den, som ønsker et sådant amnesti, ikke bare en amnesti med de politiske fanger men også som en rettfærdighets handling overfor dem. Her h.v. syndet politisk, er såvisst ikke de såkaldt "gode mennesker" heller uten skyld.

der, som høvedsline, passer Kristi ord til de fariseere, som
ville forbyde en retterlig dom over en synderinne: "Den som selv er
ren, skal vaskes med mange vand".

...at vi ikke har vel næppe, de mere enn andre, rett til å
si det uten. Ikke engang deres øverste ledere.

og nå kommer jeg med en stor bønn til Dem, pastor Hauge: at vi skal få nettopp Biskop Berggrav til å stille sig i spissen for en bevegelse for å få innført amnesti for våre politiske fanger. Hans innflytelse er så stor at man sikkert ville få sågodtsom alle norske prester med sig i dette. En sådan bestrebelse, ikke minst fra kirkelig hold, ville utvilsomt virke forsonende og mildne bitterheten, ikke bare hos offrene for det nåværende rettsoppgjør men også hos utenforstående, som ikke kan linne rettforholdene i vårt land forenlige med deres oppfatning av rett og rettferdighet. At en sådan aksjon også ville være til gagn for biskopen selv og bidra til å forsonc dem som mener sig forurettet av ham, er innlysende, men selvsagt bør ikke personlige hensyn spille inn som motiv for en eventuell amnesti-aksjon.

hjælp pastor Hauge, prøv & få biskopen til å sette en sådan
anden igang. Den vil sikkert bli til velsignelse både for vårt folk og
for selv personlig.

Med vennlig hilsen

Marta Steinsvik